

16. Rustow D. Transitions to democracy: toward a dynamic model / D. Rustow // Comparative Politics. – 1970. – Vol. 2. – № 3. – P. 91.
17. Kullberg I. Elites, Institutions and Democratization in Russia and Eastern Europe / I. Kullberg, J. Higley, J. Pakulski // Elites and Leadership in Russian Politics. – St. Martin's Press, 1998. – P. 176.
18. Linz J. I., Stepan A. Toward Consolidated Democracies / J. I. Linz, A. Stepan // Journal of Democracy. – 1996. – Vol. 7. – № 2. – P. 18.
19. Мельвиль А. Ю. Методология «воронки причинности» как промежуточный синтез «структуры и агента» в анализе демократических транзитов / А. Ю. Мельвиль // Политические исследования. – 2002. – № 5. – С. 54 – 59.
20. Пшеворський А. Транзитологія [Електронний ресурс] / А. Пшеворський. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
21. Алмонд Г. А. Гражданская культура и стабильная демократия / Г. А. Алмонд, С. Верба // Политические исследования. – 1992. – № 4; Липсет С. Сравнительный анализ социальных условий, необходимых для становления демократии / С. Липсет, К. -Р. Сен, Дж. Торрес // Международный журнал социальных наук. – 1993. – № 3; Растоу Д. А. Переходы к демократии: попытки динамической модели / Д. А. Растоу // Полис. – 1996. – № 5.
22. Кемпбелл Д. Теоретико – методологічні основи дослідження сучасних демократичних підходів у політичній науці: передумови демократизації суспільства / Д. Кемпбелл // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. – 2009. – Вип № 4. – С. 23.

УДК 342.7(477)

Лукіян І. А., НУ «ОЮА»

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано спектр прав і свобод людини, відображених в сучасній Конституції України, їх гуманістична спрямованість.

В статье проанализирован спектр прав и свобод человека, отраженных в современной Конституции Украины, их гуманистическая направленность.

In the article spectrum of rights and freedoms of man, reflected in modern Constitution of Ukraine, their humanism orientation is analyzed.

Актуальність проблеми обумовлена нагальними потребами сучасного етапу демократичного транзиту України, що полягають у необхідності суспільно-політичної консолідації і модернізації всіх сфер суспільного життя та невідкладними завдання з їх вирішення.

Метою дослідження є філософсько-правовий аналіз феномену прав людини в умовах становлення громадянського суспільства в сучасній Україні. Для досягнення поставленої мети необхідним є вирішення таких завдань як 1) розгляд законодавчого унормування прав людини в Україні і 2) узагальнення даних щодо стану прав людини в сучасній Україні. Об'єктом дослідження є феномен прав людини у єдності їх функціонування в вітчизняній соціальній практиці. Предметом є специфіка реалізації прав людини та її теоретичного осмислення в умовах становлення громадянського суспільства в сучасній Україні. У методології дослідження використаний метод єдності теоретичного та практичного рівнів пізнання для аналізу конституційного і законодавчого забезпечення прав людини та його співвіднесення з відповідною юридичною та соціальною практикою.

Ключовою умовою філософсько-правового дослідження феномену прав людини в сучасній Україні, аналізу реального стану їх дотримання та перспектив вирішення існуючих проблем є усвідомлення невіддільності даної проблематики від стану та тенденцій розвитку громадянського суспільства, що детерміновано сутністю останнього та його місцем у загальному процесі демократичного транзиту в Україні загалом та у здійсненні прав людини зокрема. Стан розбудови інститутів громадянського суспільства в Україні ще не повністю відповідає актуальним потребам модернізації держави й суспільства та обмежує можливості використання їх потенціалу для реалізації та захисту прав і свобод людини.

Як неодноразово констатувалося більшістю вітчизняних дослідників, в сучасній правовій системі України формально закріплений та діє повний спектр прав і свобод особи та їх гарантії, які знайшли своє відображення в Конституції, законах та підзаконних актах України. Саме завдяки цьому, наша держава, на думку І. Приянчука, займає певне місце в європейському правовому просторі [1].

У П. М. Рабіновича є всі підстави вважати, що однією з визначальних рис Конституції України є її гуманістична спрямованість. По-перше, найбільшу частину статей Основного Закону присвячено саме правам і свободам людини і громадянина; по-друге, він закріплює низку таких прав і свобод, яких не було у жодному із попередніх українських конституційних актів; і нарешті, по-третє, конституційні положення з цих питань змістовно збігаються із положеннями, зафіксованими у фундаментальних міжнародно-правових актах з цієї проблеми – Загальній декларації прав людини, Міжнародних пактах, Конвенції про захист прав і основних свобод людини та ін. Крім того, у чинному Основному Законі України чи не вперше розроблено конституційні гарантії правової охорони й правового

захисту особи і громадянина; серед них є й нові для української державно-юридичної практики засоби [2].

Центральне місце у визначенні конституційних засад правового статусу особистості посідає Розділ II Конституції України, що закріплює права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. У даному плані вітчизняне конституційне право наслідує кращі зразки сучасної практики більшості демократичних країн світу.

Як наслідок, отримуємо чотири основні групи конституційних прав, а саме: 1) особисті права і свободи громадян України, 2) політичні права, 3) економічні права, 4) соціальні та культурні права.

Слід звернути особливу увагу на політичні права і свободи громадян, закріплені Конституцією України, до яких відносяться: 1) право на громадянство (ст. 4, ст. 25, ст. 26) [3]; 2) свобода друку (вільного розповсюдження інформації) (ст.34) [3]; 3) свобода слова, думки, поглядів та переконань (ст. 34) [3]; 4) право об'єднання в політичні партії, громадські організації та профспілки (ст.36) [3]; 5) право обирати та бути обраним (ст. 38) [3]; 6) право брати участь в управлінні державними та громадськими справами (ст. 38) [3]; 7) обговорювати та приймати закони та рішення загальнодержавного та місцевого значення (ст. 38) [3]; 8) свобода мітингів, зборів, походів і демонстрацій (ст.39) [3]; 9) право на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 40) [3]; 10) право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, спричинених діями посадових осіб, що визнані незаконними (ст. 32, ст. 56, ст. 62) [3]; 11) право на судове оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст.55) [3].

Політичні права і свободи громадян, закріплені Конституцією України, найтіснішим чином діалектично взаємопов'язані із процесами становлення та розвитку інститутів громадянського суспільства у нашій країні. Адже, з одного боку, без вказаних прав та їх конституційних гарантій як необхідних правових передумов формування громадянського суспільства неможливе нормальне функціонування останнього. З другого боку, творення, зміцнення та зростання авторитету дійсно незалежних організацій громадянського суспільства слугує надійною та дієвою гарантією захисту конституційних прав і свобод громадян від будь-яких посягань на них, особливо, з боку органів державної влади чи окремих її представників. До того ж, ряд статей вітчизняного Основного закону містять норми, що стосуються закріплення та регулювання самостійного і незалежного від держави існування певних елементів громадянського суспільства. Такими є, зокрема, положення про те, що гарантується місцеве самоврядування (ст. 7) [3]; що держава

гарантує свободу діяльності громадських об'єднань (ст. 15) [3]; що релігійні об'єднання відокремлені від держави (ст. 35) [3].

Але особливо значну роль у структурі конституційно-правового поля, що забезпечує функціонування громадянського суспільства, відіграє ст. 36 Конституції України, яка закріпила право громадян на свободу об'єднання. У ній, зокрема, викладене наступне: «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних та інших інтересів, за винятком обмежень встановлених законом...». Інші положення вказаної статті надають право політичним партіям на участь у виборах, та громадянам на створення і участь у діяльності професійних спілок.

Право громадян брати участь в управлінні державними справами, всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраним, закріплене у ст. 38 Конституції України [3], повністю відповідає міжнародним нормам, зокрема, передбаченому у п. «а» ст. 25 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [3]. Права звернення громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування посилюють громадський контроль за їх діяльністю, сприяють боротьбі проти тяганини, бюрократизму та корупції.

Одне з основоположних демократичних прав і свобод - право на вільне вираження своїх поглядів – охоплює, окрім іншого, як визначено у ч. 2 ст. 34 Конституції України [3], право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. У ч.3 ст. 34 Конституції України записано, що здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [3].

Одну з важливих груп основних прав і свобод людини та громадянина в Конституції України складають економічні права, які включають як власне економічні, так і нерозривно пов'язані з ними соціально-економічні права, що забезпечують можливість рівноправного соціального партнерства у процесі виробничих відносин. У порівнянні з ідеологією колишніх радянських конституцій, в яких проголошувалась вирішальна роль держави у наданні людині економічних прав, Конституція України 1996 р. керується принципово новою ідеологією в закріпленні цих прав, вперше в Україні закріплює

на найвищому законодавчому рівні інститут приватної власності та рівноправність різних форм власності.

Практично, у будь-яких філософсько-правових вченнях права людини завжди були діалектично пов'язані з певними обов'язками. Вказаний зв'язок знайшов своє адекватне відбиття і в Основному Законі України. Оскільки визначено, що держава несе відповідальність перед своїми громадянами, а також зобов'язана захищати їх, охороняти їх життя, створювати умови для реалізації їх прав і свобод та гарантувати їх захист, то цілком закономірно, що громадяни України мають відповідні обов'язки відносно держави та один відносно одного.

Серед основних обов'язків, які знайшли належне відображення у Конституції України, є такі: 1) Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (ст. 35, ст. 65); 2) підтримка загального миру та громадського порядку (ст. 18, ст. 35, ст. 37); 3) повага гідності інших осіб, незалежно від їх мови, національності, віросповідання тощо (ст. 10, ст. 35, ст. 37); 4) піклування батьків про дітей (ст. 51); 5) піклування дітей про батьків (ст. 51); 6) зобов'язання не спричиняти шкоди природі, історико-культурним пам'яткам, та відшкодовувати завдані збитки. (ст. 66); 7) зобов'язання сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом (ст. 67); 8) зобов'язання неухильно додержуватися Конституції України та законів України (ст. 68); 9) зобов'язання не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68); 10) шанування державних символів (ст. 65) [3].

Слід підкреслити, що саме неухильне, належне та добросовісне ставлення громадян до своїх конституційних обов'язків та їх виконання є однією з найважливіших умов реалізації та захисту прав та свобод людини і громадянина. Свідомість та відповідальність у ставленні до громадянських обов'язків характеризують певну ступінь зрілості соціуму та особистості, складають вирішальний чинник функціонування політичної культури та правосвідомості і, зрештою, є необхідною передумовою творення повноцінного громадянського суспільства.

У Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України за 2011 рік «Модернізація України – наш стратегічний вибір» конкретизовані основні напрями нового конституційного процесу. До них віднесені такі: гарантування індивідуальних та соціогрупових прав (гендерних, екологічних, мовно-культурних тощо) відповідно до реальних можливостей держави та встановлення механізму її відповідальності за чітке дотримання цих гарантій; посилення механізмів прямої участі та впливу громадян на владу, прозорості й підзвітності останньої перед громадянами, ухвалення державних рішень на всенародному референдумі [4].

Як вважає Л. М. Усаченко, саме ефективність взаємодії органів державної влади та організацій громадянського суспільства доцільно вважати мірилом результативності конституційної реформи [5].

Класичне модерне розуміння прав людини критично переосмислюється, доповнюється та адаптується до все більш прискореного процесу соціальних змін та глобалізації, відбувається як становлення глобального громадянського суспільства, так і формування універсальних засад міжнародно-правового регулювання прав людини.

У чинній правовій системі України формально закріплений та діє повний спектр прав і свобод особи та їх гарантії, які знайшли своє відображення в Конституції, законах та підзаконних актах України. Окрім конкретних норм, що стосуються певних прав і свобод, в Основному Законі закріплені також найбільш загальні ідеї та принципи, що мають на конституційному рівні слугувати меті забезпечення реалізації прав людини та підтримки громадянського суспільства. Гуманістична спрямованість чинної Конституції України виявляється у тому, що у ній імplementовані норми фундаментальних міжнародно-правових актів з проблеми прав і свобод людини і громадянина; вона закріплює низку прав і свобод, яких не було у попередніх українських конституційних актах; у ній вперше у вітчизняній історії розроблено конституційні гарантії правової охорони й правового захисту особи і громадянина.

Таким чином, ключовою умовою філософсько-правового дослідження феномену прав людини в сучасній Україні, аналізу реального стану їх дотримання та перспектив вирішення існуючих проблем є усвідомлення невіддільності даної проблематики від стану та тенденцій розвитку громадянського суспільства. Громадянське суспільство – це соціальний простір актуалізації, реалізації та захисту прав людини, здійснюваних об'єднаннями громадян через їх взаємодію між собою та з державою у межах правового поля. В Україні офіційно закріплено на конституційному та законодавчому рівні сприяння розвитку громадянського суспільства як стратегічний пріоритет державної політики. До інститутів громадянського суспільства, за допомогою яких індивіди вільно реалізують свої основні природні права і свободи у різних сферах суспільного життя належать громадські організації, правозахисні об'єднання та рухи, благодійні організації, творчі спілки, профспілки, об'єднання роботодавців, органи самоорганізації населення, незалежні засоби масової інформації, релігійні громади тощо. Стан розбудови інститутів громадянського суспільства в Україні повинен відповідати актуальним потребам модернізації держави й суспільства, що буде й надалі розширювати та закріплювати конституційні права громадян.

Література:

1. Прияничук І. Місце України у формуванні європейського правового простору / І. Прияничук // Право України. – 1998. – № 7. – С. 68–71.
2. Рабінович П. М. Права людини і громадянина: навч. посіб / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2004. – С. 91–92.
3. Конституція України // Офіційний вісник України від 01.10.2010 - 2010 р. – № 72/1 Спеціальний випуск. – Стор. 15. – Ст. 2598.
4. Модернізація України – наш стратегічний вибір: щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – С. 16.
5. Усаченко Л. М. Активізація соціального партнерства органів державної влади з організаціями громадянського суспільства як мірило успішності конституційної реформи / Л. М. Усаченко // Стратегічні пріоритети. - 2008. - № 2 (7). – С. 187.

УДК 321.01:004.738.5

Радченко О. В., ОНУ ім. І. І. Мечникова

ЧИННИКИ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЙ НА ПОЛІТИЧНУ ВЗАЄМОДІЮ

Статтю присвячено аналізу впливу Інтернет на політичну взаємодію. Розглядаються характеристики мережі, які визначають зміну параметрів політичної взаємодії. Серед них варто виділити злиття аудіовізуальної та текстової інформації в єдину комунікативну систему – мультимедіа, зникнення кордонів між масовою та індивідуальною комунікацією, комунікація on-line та постійне оновлення Інтернет-комунікацій.

Статья посвящена анализу влияния Интернет на политическое взаимодействие. Рассматриваются характеристики сети, которые определяют изменение параметров политического взаимодействия. Среди них следует выделить слияние аудиовизуальной и текстовой информации в единую коммуникативную систему – мультимедиа, стирание границ между массовой и индивидуальной коммуникацией, коммуникация on-line и постоянное обновление Интернет-коммуникаций.

This article examines the impact of Internet on political interaction. We consider network characteristics that determine the change in the parameters of political interaction. Among them are worthy of mention merging audiovisual and textual information into a single communicative system – multimedia, the disappearance of boundaries between individual and mass communication, communication on-line and continuous updating of Internet communications.

Аналіз сучасних інформаційних процесів став одним із домінуючих сюжетів як світової так і вітчизняної політичної науки. Зміни у політичному, економічному, соціальному та культурному просторі